

SALLAI JÁNOS

70 éve vezették be a személyi igazolványt?

Absztrakt

A közigazgatásban és rendészetben, továbbá a napi életünkben régóta szükség volt a személyazonosságunk igazolására. Ezt több évszázadra visszamenőleg döntően az egyházi anyakönyvi kivonatokkal, különböző hivatalos iratokkal, passzusokkal tették meg az emberek. A 19. században a feladatot az egységes magyar közigazgatás kiépítésével, a modern rendészet létrejöttével különböző igazolványokkal, igazoló lapokkal oldották meg. A 20. században sokféle igazolvány (MÁV, igazoló lap, rendőri, csendőri, katona igazolványok) jelenléte gondot jelentett az ügyintézésben, rendőri igazoltatásnál, ezért először új típusú, a hivatalos szervek által kiállított igazoló lap, majd 1947-ben és 1954-ben a személyi igazolvány bevezetése mellett döntött a politikai vezetés. A mai tartalommal rendelkező személyi igazolvánnyal 1954-55-ben látták el a magyar lakosságot.

Kulcsszavak: igazoló lap, személyi igazolvány, személyes adatok, útlevél, igazoltatás

Abstract

In public administration and law enforcement, as well as in our daily lives, there has long been a need to prove our identity. For several centuries, people have done this mainly with church birth certificates, various official documents, and passports. In the 19th century, with the establishment of a unified Hungarian public administration and the establishment of modern law enforcement, the task was solved with various certificates and identification cards. In the 20th century, the presence of many different types of

identification cards (MÁV, identification cards, police, gendarmerie, military identification cards, etc.) posed a problem in administration and police verification, so the political leadership first decided to introduce a new type of identification card issued by official bodies, and then in 1947 and 1954, the personal identification card. The Hungarian population was provided with the identity card with today's content in 1954-55.

Keywords: identification card, identity card, personal data, passport, identification

Napjainkban bármilyen esemény kapcsán, vagy ügyek rendezése során természetes, hogy igazulnunk kell személyünk azonosságát. Gondoljunk arra, ha telefont vásárlunk, banki ügyeinket rendezzük, vagy munkahelyi interjún akarunk részt venni, továbbá ingatlan vagy gépjármű adásvételében veszünk részt, és természetesen akkor, ha valamilyen eset kapcsán (határátlépés, közlekedés) a hatóság, rendőrség kíváncsi a személyünk azonosságára. Mivel azt gondoljuk, hogy ez korábban is így lehetett, ezért szinte magától értetődő lenne, hogy évszázadok óta rendelkezik mindenki személyi okmánnal. Ám a mai értelemben használt és az elmúlt időkben lényeges változásokon átment személyi igazolvány a szocializmus első időszakához kötődik. Az 1952-es MDP-határozat szellemében a Minisztertanács 1953. október 16-án kelt határozata rendelkezett a lakosság 16. évnél idősebb tagjaira vonatkozólag az első személyi igazolvánnyal való ellátásra, amelynek gyakorlati végrehajtását 1954. február 1-től kezdték meg, és 70 évvel ezelőtt, 1955. május 31-én az akkori időknek megfelelően, a tervet egy hónappal túlteljesítve, fejezték be.¹ Természetesen az első, mai formájú személyi igazolvány kiadása előtt is szükséges volt az állampolgároknak ügyeik intézése, utazás és egyéb események kapcsán igazolni magukat,

¹ Előterjesztés a Minisztertanácshoz: Jelentés a lakosság személyi igazolvánnyal való ellátásához. Belügyminisztérium. Budapest, 1955. száma: 20-1011/1955. Szigorúan titkos minősítése miatt a TÜK azonosítója: 001690/45. Aláírója Piros László MNK belügyminiszter.

amit már a középkortól valamilyen formában, okmánnyal vagy egy másik közismert személy tanúvallomásával, igazolásával meg is tettek.

A személyek azonosítására legkorábban az anyakönyveket alkalmazták, amelyek évszázadokon keresztül egyrészt meghatározták az adott személynek az egyházához való tartozását, másrészt pontos információval szolgáltak a születési adatairól. *„Az egyházi, felekezeti anyakönyvek megjelenése a XV. századba nyúlik vissza. A katolikusokra nézve az anyakönyvek használatát a tridenti zsinat tette kötelezővé. Magyarországon 1515-ben a veszprémi egyházmegyei zsinat rendelte el az anyakönyvek bevezetését. 1611-ben a nagyszombati zsinat a keresztelésen túl már a házasságok feljegyzését is elrendelte. Bár a protestánsok anyakönyv-vezetési jogát II. József 1785-ben adta meg, a legkorábbi magyar evangélikus anyakönyv 1592-től, a református anyakönyv pedig már 1624-től ismert.”*² Természetesen az anyakönyvi nyilvántartás kezdete más-más településeken eltérő lehet, alkalmazkodva az adott település helytörténetéhez. Így például Jászsószentgyörgyöm az egyházi anyakönyvek 1701-től³ található meg a katolikus egyház községi parókiáján.

A középkorban is fontos volt a települések közbiztonsága, amelyre az egyik legnagyobb veszélyt az ismeretlenek, idegenek, csavargók, koldusok jelentették. Az idegenek, csavargók kiszűrésére a legkülönbözőbb módszereket választották a középkori városok magisztrátusai, rendfenntartói. Volt, ahol a kalaposok nem készíthettek, csak 8 hüvelynél keskenyebb karimájú kalapot, így különböztették meg a szélesebb peremű kalapot hordó gonosztevőket. Kassán⁴ már 1731-ben a cselédek igazolványt kaptak, ezzel kiszűrve a csavargókat, akik nem rendelkezhetek ilyen papírral. Ugyanitt

² Nagy P. – Papp J.: Személyazonosító okmányok a 19-20. századi Magyarországon. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 2003/29. szám. 401-427. o.

³ Lippay Lajos: Jász-Alsó-Szt.-György nagyközség történeti vázlata. Jászberény. Brünauer Adolf Könyvnyomdája. 1893. 8. o.

⁴ Kállay István: Városi rendészet a 18-19. században. In: Kovács Kálmán (szerk.): A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon 19-20. század. Tanulmánykötet. ELTE. Budapest, 1986. 70. o.

már 1595 óta a városban könyvet (nyilvántartást) vezettek az idegenekről.⁵ Más ismertebb magyar városokban is nyilvántartották az idegeneket, így például Marosvásárhelyen 1604-től, Kőszegen 1696-tól rendelkeztek az idegenek nyilvántartásba vételéről, sőt voltak helyek, ahol az idegenek befogadásához a városi vezetés engedélye volt szükséges. A feudalista Magyarországon is szükség volt útlevelekre, pontosabban az akkori nyelvhasználat szerint passzusra, hogy a településüket, városukat az ott lakók elhagyhassák. Székesfehérváron fennmaradt adatok szerint már 1694-ben városi határozat volt arról, hogy ha a várost valaki el akarta hagyni, a bírótól kellett kérni a passzus kiállítását.⁶ Ezzel a passzussal tudta magát igazolni az ember mind a város kapujában, mind más településeken. Később több helyen a fertálmesterek (helyi rendfenntartók) passzus nélküli embereket nem engedtek be a városokba, ha mégis bejöttek, meg volt tiltva, hogy őket bárki befogadja a házába. Az útlevelek később is az egyik leghitelesebb okmánynak számítottak a személyek igazolására mind hazánkban, mind külföldön. Hajdanán ilyen passzusokkal többnyire a kereskedők, vándorlegények éltek, akik munkavégzésükből adódóan járták az országot és külföldre is eljutottak. A 19. században tovább bővült a személyazonosság megállapítására szolgáló vagy arra lehetőséget biztosító okmányok köre. Ezek a következők lehettek: katonai sorozásra vonatkozó főszolgabírói igazolás, szülésznői bizonyítvány, céhlegény szabadulólevele, vándorló könyv, munkakönyv, főszolgabírói vagyoni igazolás⁷, illetve más, a hatóság által kiállított igazolások.

Az 1848-49-es szabadságharcot követően az osztrák katonai kormányzó által Nagyszebenben kiadott és hatályba lépett, főleg a bujdosó honvédek elfogására kiadott idegenrendészeti utasítás, amely megtiltotta, hogy városokban és falvakban az emberek menedéket nyújtsanak olyan emberek-

⁵ Uo. 73. o.

⁶ Uo. 71. o.

⁷ Nagy P. – Papp J.: Személyazonosító okmányok a 19-20. századi Magyarországon. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 2003/29. szám. 403. o.

nek, akik nem tudták magukat igazolni. Aki már menedéket adott egy vándornak, bujdosónak, annak pedig kötelessége volt a helyi előljárásnál azt feljelenteni. A helyi községi előljárást az utasítás kötelezte, hogy az idegenek ellenőrzése céljából köteles helyi rendőrséget fenntartani. *„Illy állandó elővigyázat mellett minden egyes helységekre nézve, még minden félreeső lakások ’s magános korcsmák a községi előljárástól által állandólag személy alatt tartandók ’s a gyanús csőcselék népnek tartózkodása végett időnként kikutatandók.”*⁸ Az osztrák katonai kormányzó valószínűleg nem volt biztos abban, hogy a helyi lakosok feljelentik a bujdosókat, ezért a mai szóval időnként razziákat tartott szükségesnek bevezetni. Ehhez a városi rendőrséget és a falvakban a császári kerületi biztosságokat portyázások végrehajtására utasította, hogy felderítsék a *„belopódzó gonosz népeket”*, akik semmiféle igazolványt, útlevélet nem tudnak felmutatni. A portyázások során elfogott koldusokat, kóborló személyeket az alábbiakról kellett kikérdezni: *„mellék és vezetékek nevükről, születésük helyéről, életkorukról és állásukról, ha idegen, melly helyről jöttek be az országba, befogatásuk előtti közelebbi napokban hol koldultak, hol tartózkodtak azóta ’s hol találtak menedéket, tartottak e valahol munkában, vagy élelemben, ’s mivel foglalkoztak?”*⁹ A megtorlás időszakában nagyon fontos volt, hogy a magyar szabadságharc oldalán harcolt később bujdosó, menekülő vagy rendelkezzen megfelelő okmányokkal, vagy el tudjon bújni az országban, illetve el tudjon menekülni az országból. Később, a megtorlás és bosszú alábbhagyott, és külön császári rendelet intézkedett az igazoló jegyekkel való ellátásra (mivel a monarchia területén nem kellett útlevél a szabad mozgáshoz, illetve bejelentkezési kötelezettséget írt elő az idegenek részére). Valószínűleg közbiztonsági okai is lehettek, hogy *„1850-ben egy rendelettel bevezették az úgynevezett pásztor-levelet. Ezt a községi előljáró*

⁸ Wohlgemuth Lajos: Utasítás az országban idegenek feletti rendőrség fenntartása iránt. Kn. Nagyszeben, 1849. 5.§

⁹ Uo. 8.§

állította ki, és a pásztoroknak vándorlásuk közben maguknál kellett hordaniuk személyazonosságuk igazolására.”¹⁰

A Kiegyezést követően teljesen új szelek fújtak az Osztrák–Magyar Monarchiában. Elindult egy nagyszámú kivándorlás, amellyel párhuzamosan egy arányaiban kisebb bevándorlás is kezdetét vette. Az 1870-80-as évektől évi 100 ezer magyar állampolgár hagyta el a Magyar Királyság területét.

A kiegyezés alatt a polgári Magyarország megteremtése érdekében nagyon sok új jogszabály született, amelyek egy része a rendészeti területet is magában foglalta vagy érintette. A személyazonosítással kapcsolatban több jogszabály tartalmazott előírást. Így például az 1876. évi XIII. törvénycikk a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról 69.§-a szerint a cselédeket szolgálati (cseléd) könyvvel kell ellátni, amely a kiállítást követően a cseléd személyazonosságának igazolására is szolgál. A személyi igazolvány ősenek is lehet mondani az 1876-ban kiadott rendeletet, amely nem kötelező jelleggel vezette be az Igazolójegyet. *„Az igazoló jegy tartalmazott anyakönyvből átvett személyi adatokat, sőt személyleírást is, de fényképet még nem.”*¹¹

Az idegenek és hadkötelezettek nyilvántartását és a bűnügyi munka megkönnyítését szolgálta az 1879. évi XXVIII. törvénycikk a rendőri bejelentési intézménynek Budapest fővárosban való életbe léptetéséről. Az állami anyakönyvvezetés történetében az első mérföldkő az 1894. évi XXXIII. törvénycikk, amelynek megalkotását az általános véd- és iskolakötelezettség, a népesedési mozgalmak nyilvántartása és a közrendészet indokolta. Az 1888-as román–magyar határszerződés a közös határ könnyített átlépése érdekében új úti okmányok bevezetését tette lehetővé. Az 1903-as útlevéltörvény javaslata is alátámasztotta a személyi azonosság megállapításának szükségességét, amelynek kiemelt formája az útlevél. A törvényjavaslat szerint: *„Habár az útlevélnek napjainkban (1903-ról van*

¹⁰ Cs. Dr. Rothermer Erika (1980): A személyi igazolvány történeti előzményei. Állam és igazgatás. 30. évf. 3. sz., 229-234. o.

¹¹ Nagy P. – Papp J. (2003): Személyazonosító okmányok a 19-20. századi Magyarországon. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve. 29. sz., 403. o.

szó – a szerző megjegyzése), midőn a költözködés és a forgalom szabadsága majd minden államban elismerést nyert, nincs meg többé az a jelentősége, mellyel az akkor bírt, midőn még a nemzetek közti érintkezés mindenféle korlátoknak és zaklató ellenőrzésnek volt alávetve, mégis mint a személyazonosság és állampolgárság igazolására szolgáló okmány még jelenleg is kiváló fontossággal bír, minélfogva úgy az egyes állampolgároknak, mint magának az államnak is érdekében áll, hogy az útlevél elnyerésének feltételei és módozatai, a hatóságok illetékessége szabatosan megállapítás-sék, s az egész útlevélügy megfelelően szabályoztassék.”¹²

A 19. század végét a vasúthálózat kiépítése jelentette, amely révén több tízezer vasutas állás keletkezett. A MÁV-dolgozókat igazolvánnyal látták el, illetve az állami alkalmazottak kedvezményes jegyvásárlásra jogosító igazolványt kaptak. Mindkét igazolvány ezt követően évtizedekig egyben a személyazonosság megállapítására is szolgált. Ugyanígy a katonák, rendőrök, csendőrök, pénzügyőrök, határrendőrök számára kiállított szolgálati igazolványok is.

A 19-20. század fordulóján főleg a vándorló cigányok körében kialakult helyzetre válaszként született a 15.000/1916 m. kir. belügyminiszteri rendelet a kóbor (sátoros) cigányok összeírásáról. A rendelet 11.§-a rendelkezett a nyilvántartásba vett 12. életévüket betöltött cigányok számára cigány igazolvány díjmentes kiállítására.¹³

A két világháború között igazolvánnyal látták el a mezőgazdasági termelőket, továbbá igazolványt adtak a kitüntetteknek, hadigondozottaknak, hadiözvegyeknek, a bábáknak, orvosoknak. De ezen kívül ebben az időben a személyazonosság megállapítására szolgálhatott szabadjegy, egyesületi tagsági igazolvány, kamarai tagsági igazolvány, gépjárművezetői igazolvány, munkakönyv, újságírói igazolvány, árusok-kofák igazolványa is, vagyis más arcképes igazolvány, amely az adott személy legitimációját igazolni tudta. A személyi azonosítók sokasága és eltérő tartalma, minősége igazoltatáskor sok nehézséget jelenthetett a rendőrség végrehajtó

¹² 1903. évi VI. törvénycikk indokolása az útlevél ügyről.

¹³ Közrendészet. A cigányügy rendezése. Magyar Közigazgatás 1916/24. szám. 2-3. o.

közegei számára. Valószínűleg az előbbieket és a korábban 1876-ban kiadott igazoló jegy elavultsága miatt került sor 1927-ben egy belügyminiszteri körrendelet¹⁴ kiadására, amely által a személyazonossági Igazoló jegyeket megújították. A körrendeletet követően kiállított Igazoló jegyeket fényképpel kellett ellátni, és az okmány átvételét a tulajdonos aláírásával igazolta. *„Az Igazoló jegy csak magyar állampolgárnak adható ki, aki honosságát, személyazonosságát megfelelő okmányokkal kétségtelen módon igazolni tartozik. Nem volt kiadható Igazoló jegy annak, akinek magatartása állambiztonsági vagy erkölcsi szempontból kifogás alá esik, továbbá aki ellen nyomozólevél, elfogató parancs van kibocsátva, vagy akinek körözése el volt rendelve.”*¹⁵ A három évig érvényes Igazoló jegyet a kiállító hatóság nyilvántartásba volt köteles venni. Ugyanebben az időben a külföldiek személyazonosságának megállapítására A m. kir. belügyminiszter 1925. évi 200.000. számú rendelete vonatkozott.

A fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy az igazoltató rendőr nem volt könnyű helyzetben, amikor egy idegent vagy szabálysértő személyt igazoltatni kellett, mert az okmányok sokasága közül bármelyikkel találkozhatott, amely az adott személy a hitelességének megállapítására felmutatott és átadott. Az Igazoló jegy aktualizált változatának bevezetése könnyítette a helyzetet, de a sokféle igazolvány jelenlétén nem változtatott.

„1938. január 10-én lépett hatályba a 70.300/1937. BM sz. rendelet, amely a tíz számjegyből álló azonossági szám kötelező bevezetésével egy új rendszerű manuális kartonnyilvántartást eredményezett. Ez a nyilvántartás elsődlegesen rendészeti és katonai érdekeket szolgált, akárcsak a 380.000/1941. BM sz. rendelettel bevezetett és 1946. szeptember 1-jéig for-

¹⁴ A m. kir. Belügyminiszter 1927. évi 203.000/1926. számú körrendelete személyazonossági „Igazoló jegy”-ek kiadásáról.

¹⁵ Uo.

*galmazott „Polgári személyi lap” is, amely tulajdonképpen a személyi igazolvány (egyik – a szerző megjegyzése) elődjének tekinthető.”*¹⁶ A polgári személyi lap már több adatot tartalmazott, mint a korábban kiadott igazoló lapok. Így a következő adatok szerepeltek benne: név, személyazonossági szám, anyja neve, születési helye és ideje, vallása, foglalkozása, szakképzettsége, tényleges katonai (csendőrségi) szolgálatteljesítés ideje, teljesítésével kapcsolatos adatok, különleges esetre szóló polgári beosztása, a beosztás tartalmának és helyének megjelölése, valamint a kiállító népmozgalmi nyilvántartó aláírása és pecsétje.¹⁷ A felsorolt adatokból jól érzékelhető a háborús időszak igényeire való reagálás.

A második világháború alatt bekövetkezett események, az adattárak, hivatalok megsemmisülése, illetve a háborút követő politikai rendszerváltás új helyzetet teremtett a közigazgatásban is. A háború okozta felfordulás eredményeként növekedett a háború után az elkövetett bűncselekmények száma. A nemzetközi helyzet miatt kényszermigrációs folyamatok zajlottak (svábok kitelepítése, szlovák–magyar lakosságcsere, nagyszámú hadifogoly visszatérése). Ennek hatására jelentősebb lakóhely-változtatásokra is sor került. A háború utáni sajátos helyzetet szemlélteti, hogy az első között a Honvédelmi Minisztérium látta el saját állományát személyi igazolvánnyal. A honvédelmi miniszter átiratban értesítette a belügyminisztert, hogy a tényleges szolgálatot töltő honvéd személyi állományt 1946. március 15-i hatállyal új személyi igazolvánnyal látták el, amelyek kiállítására az állományilletékes parancsnokokat jogosították fel. A HM-s személyi igazolvány érdekessége, hogy az igazolvány első oldalán lévő személyi adatokat a második oldalon oroszul is rögzítették.¹⁸ S bár az igazolványban megtalálható volt az erre kialakított hely, de abban még fényképet nem helyeztek el.

¹⁶ Személyi nyilvántartások története, nemzetközi megoldások. Magyar Közigazgatás 1992/3. szám. 163. o.

¹⁷ Uo.

¹⁸ A belügyminiszter 229.243/1946. IV. 12. B. M. számú rendelete.

A korábbi rendőri szabályzatok nem rögzítették az igazoltatás fogalmát, annak végrehajtási módjait, illetve konkrétan az elfogadható személyes okmányokat. Ezen változtatott az 1948-as R-2-es rendőrségi szabályzat, amely felhatalmazta a rendőrt a gyanús személyek igazoltatására. A személyazonosság megállapításához a szabályzat szerint a rendőr a következő okmányokat fogadhatta el:

- személyazonossági igazolványt;
- köz- vagy magánokiratot;
- olyan iratot, amelyből az igazoltatott egyén kiléte kétséget kizáró módon megállapítható;
- szavahihető személy szóbeli igazolását.¹⁹
- A szabályzat elkészítésének időszakában, még 1947-ben jelent meg a személyazonossági igazolvány kiadásáról szóló BM rendelet²⁰. A rendeletet követően kiállított személyazonossági igazolványt csak fényképpel ellátva lehetett kiadni. Az egy évig hatályos dokumentumot az Országos Rendőri Bejelentőhivatal központi adattára tartotta nyilván. A „*Személyazonossági igazolvány csak annak a magyar állampolgárnak adható ki, aki állampolgárságát, személyazonosságát és foglalkozását megfelelő okmányokkal kétségtelen módon igazolja. Nem adható ki Személyazonossági igazolvány annak, aki ellen nyomozó levél, elfogatóparancs van kibocsátva, vagy akinek körözése el van rendelve.*”²¹ A rendelet elsőként szankcionálta, ha valaki más személyazonossági igazolványával igazolta magát, vagy meghamisította a saját igazolványát. A személyazonossági igazolványba a következő adatokat jegyezték be:

- a) kiállító kapitányság;

¹⁹ R-2 Szolgálati Szabályzat a rendőrség részére. Belügyminisztérium. Budapest, 1948.

²⁰ A belügyminiszter 315.509/1947. B. M. számú rendelete a személyazonosság igazolására szolgáló „személyazonossági igazolvány” kiadása tárgyában.

²¹ Uo.

- b) születési év, hely;
- c) apja;
- d) anyja;
- e) foglalkozása;
- f) állandó lakhelye;
- g) termete;
- h) arca, haja;
- i) bajusza;
- j) szakállá;
- k) szeme;
- l) szája;
- m) külső ismertető jele;
- n) nyelvismerete.²²

A felsorolt bejegyzésekből látható, hogy bár az igazolványt már ellátták fényképpel, mégis a régi módon rögzítették az adott személy néhány külső jegyét, valamint a nyelvismeretét. A személyazonossági igazolványt a tulajdonosa személyesen vette át a kapitányságon, amit aláírásával is hitelesített.

Az ország lakosságát 1954-55-ben ellátó személyi igazolvány gyökerei az 1949-es évhez nyúlnak vissza, amikor is a magyar állampolgárságról szóló törvény 33.§-a elrendelte a magyar állampolgárok nyilvántartásba vételét és az összeírás alapján állampolgársági jegyzék elkészítését.²³ Ezt követte az MDP Központi Vezetősége (KV), Politikai Bizottsága 1952. november 5-i ülése, amelyen a KV Adminisztratív Osztálya és a BM közösen javasolta a személyi igazolvány bevezetését.²⁴ Az új típusú személyi igazolvány bevezetésének célja a kialakult hazai bel- és nemzetközi politi-

²² Uo.

²³ 1948. évi LX. törvénycikk a magyar állampolgárságról. 33.§

²⁴ Az MDP Központi Vezetősége, Politikai Bizottsága és titkársága üléseinek napirendi jegyzékei. I. kötet. 1948-1953. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2005. 180. o.

kai helyzetben az államigazgatás és a védelmi szervek munkájának nagymértékben való megkönnyítése volt, továbbá a korábbi sokféle igazolvány helyett egy egységes igazolvány kibocsátása és rendszerbe állítása. Az új igazolvány ezáltal egyben biztosította a magyar állampolgárok anyakönyvezésére, lakcímbeljelentésére, állampolgárságára, munkahelyük igazolására vonatkozó személyazonosítását. *„Az ország lakosságának személyi igazolvánnyal való ellátását az 1/1954. (I. 9.) M. T. sz. rendelet rendelte el. Végrehajtását az 1/1954 (I. 9.) B. M. sz. rendelet szabályozta.”*²⁵ A Miniszter Tanácsi rendelet szerint valamennyi 16 évet betöltött magyar állampolgárt 1955. június 30-ig az új személyi igazolvánnyal kellett ellátni, kivéve a már korábban saját (HM) igazolvánnyal ellátott Néphadsereg tagjait. A rendelet a személyi igazolvány bevezetésével és a lakosság azzal való ellátásával a BM-et bízta meg, amit a fent említett BM rendelet szabályozott. A feladat a fontosságából és nagyságából adódóan megkövetelte, hogy országos szinten egy önálló osztályt állítsanak fel. Így került sor az Országos Rendőr-főkapitányságon a „Személyi igazolványok osztály” megszervezésére.²⁶ Az osztály feladata volt a személyi igazolvány bevezetéséhez szükséges anyagi feltételek biztosítása, a jogszabályi feltételek megszerkesztése, a kiállításához szükséges adatok biztosítása. A sokrétű feladat végrehajtásához az alábbi alosztályokat állították fel a személyi igazolványok osztálya keretén belül:

- Szervezési alosztály;
- Ellenőrzési alosztály;
- Panaszügyi és bejelentési alosztály;
- Anyakönyvi alosztály;
- Állampolgársági alosztály,
- Központi címhivatal;

²⁵ A személyi igazolvány. Belügyminisztérium. Budapest, 1963. 11. o.

²⁶ Jelentés a személyi igazolványok bevezetésére tett előkészítő intézkedésekről. In: Kajári Erzsébet: A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Budapest, 2006. 461-462. o.

— Anyagi csoport.²⁷

A személyi igazolvány bevezetéséhez az osztály elkészítette a nyilvántartási szervezetet, a statisztikai rendszert és a kiadást végrehajtók számára a feladatkört, valamint a szervezetek működési szabályzatát. Továbbá kidolgozták a végrehajtást lebonyolító káderek képzését szolgáló tanfolyamok tematikáját, az anyakönyvi és személyi igazolványt kiállító rendőrségi szervezetek közötti együttműködés rendjét. Külön feladatként jelentkezett a bejelentési, letelepedési és határővezeti ügyintézéshez a végrehajtás rendszerének kidolgozása. Mindehhez elkészítették a végrehajtás ütemtervét és a bevezetés propagandamunkájának terveit. Külön terv készült a bűnözők, álnéven bujkálók, körözött személyek kiszűrésére, nehogy valamilyen hamis okmányok révén új személyi igazolványhoz juthassanak. A személyi igazolvány gyakorlati bevezetéséről az M. T. rendelet szerint a Belügyminisztérium I/1954 (I.) sz. B. M. rendelete intézkedett. Az új személyi igazolvány a személy következő adatait tartalmazta:

- családi és utónevét;
- előző (asszonyoknál leánykori) családi és utónevét;
- születési helyét, idejét;
- foglalkozását, szakképzettségét, munkakönyvének számát;
- katonai igazolvány számát;
- állampolgárságát;
- anyja leánykori családi és utónevét;
- apjának családi és utónevét;
- állandó és ideiglenes lakhelyét;
- családi állapotát;
- házastárs nevét, születési helyét és évét;
- házasságkötés helyét, idejét,
- 16 éven aluli gyermeke adatait,
- munkáltató vállalat nevét és pontos címét.

²⁷ Uo. 462. o.

A személyi igazolvány kiállításához először, illetve ha az elveszett, az alábbi okiratokat és dokumentumokat kellett benyújtani:

- 1) születési anyakönyvi kivonatot,
- 2) házassági kötelékben élőknek házassági anyakönyvi kivonatot,
- 3) katonai igazolványt, alkalmatlansági igazolványt vagy tartalékos tiszti igazolványt,
- 4) a 18-22 éveseknek összeírási, illetőleg sorozási igazolványt,
- 5) munkavállalóknak a munkáltatói igazolványt,
- 6) tanulóknak iskolai igazolványt,
- 7) 14 éven aluli személyeknek lakásbejelentést igazoló szelvényt,
- 8) 2 db fényképet,
- 9) okmánybélyeget.

A személyi igazolványt le kellett adniuk a sorkatonai szolgálatot teljesítőknek és a büntetés-végrehajtásban büntetésüket megkezdő személyeknek. A személyekről a Központi Lakcímnyilvántartó Hivatal személyi törzslapot vezetett. A rendelet megjelenését követően a magyar állampolgárokat állandó személyi igazolvánnyal látták el. Aki elvesztette vagy egyéb okok miatt nem rendelkezett személyi igazolvánnyal, annak ideiglenes személyi igazolványt állítottak ki. Kóbor egyéneknek munkára, becsületes életmódra és egyhelyben lakásra való szoktatás céljából ideiglenes (kóbor) személyi igazolványt adtak.²⁸

A személyi igazolvánnyal való ellátás során az első rendőrségi tapasztalatok szerint sokan kíséreltek hamis személyi okmányokkal igazolni magukat, vagy korukat, családi állapotukat meghamisítani. Több esetben idősebb hölgyek hamis születési évszámuk igazolásával próbálták magukat

²⁸ Igazgatásrendészeti tankönyv I. Belügyminisztérium ORFK Kiképzési Osztálya. Budapest, 1958. 228. o.

megfiatalítani.²⁹ A korszak politikai kórképét jellemzi, hogy többen a korábbi anyakönyvi okmányokból eltávolították a nemesi előneveket.³⁰ Ezen kívül nehezítette a személyi igazolványok bevezetését a sok selejt dokumentum, a fényképekkel való ellátás nehézsége és az, hogy sokan (prostituáltak, munkakerülők, bűnözők) nem jelentkeztek az okmányuk átvételére.³¹

Mint a szocializmusban született és abban 30 évet megélt állampolgár személyesen is megtapasztaltam a szinte ma CV-nek is megfelelő tartalommal bíró személyi igazolvány jelentős személyi adatokkal való felruházását. Mivel 1969-ben³² a személyi igazolvány kiállításának korhatárát 2 évvel leszállították, ezért 1974-ben 14 évesként az általános iskola 8. osztálya elvégzése végén többi osztálytársammal együtt birtokba vehettük a saját személyi igazolványunkat, amelyben a fentebb felsorolt minden adat bejegyzésre került. Így első munkahelyként az általános iskolát jegyezték bele. Az 1969-es BM rendelet szerint a személyi igazolvány érvényességi ideje a következőként módosult:

- a) 4 év a 18 éven aluli,
- b) 7 év a 18–25 év közötti,
- c) 10 év a 25–55 év közötti,
- d) határidő nélküli az 55 éven felüli személyek számára.³³

Az 1970-es években döntő változást jelentett a személyi szám³⁴ bevezetése, amelyet utólag ragasztottak a személyi igazolványba, majd ezt a politikai rendszerváltás időszakában az Alkotmánybíróság megszüntette.

²⁹ Dénes Tamás: A személyi igazolványok kiosztásának tapasztalatai Budapesten. Rendőrségi Szemle 1954/9. szám. 839. o.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² 3/1969. (XI. 17.) BM rendelet a személyi igazolványról

³³ Uo.

³⁴ 1974. évi 8. törvényerejű rendelet az állami népességnyelvántartásról. 6.§.

A személyi igazolványok kiadása, azokban bejegyzések eszközlése, adatok módosítása hosszú ideig a rendőrség igazgatásrendészeti feladatkörébe tartozott, így ezt a tevékenységet döntően a rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti osztályainak állománya hajtotta végre. Az 1980-as években Szamel Lajos vetette fel, hogy a rendőrség több olyan tevékenységet végez, amely nem tartozik szorosan a rendészethez, ezért profiltisztává kell tenni, azaz csak rendőri feladatok végzésére kell alkalmazni a rendőrséget. Az 1989-1990-es demokratikus átalakuláskor hatályos szabályozás³⁵ értelmében a rendőrség legfőbb feladatai közé tartozott az igazgatásrendészeti feladatok ellátása is az állam biztonsága, a bűnözés elleni harc, a közrend és a közlekedés rendjének védelme mellett. Az 1990-es években a rendőrségi törvény megszületését követően egy sor korábbi rendőrségi feladat elkerült a rendőrségtől. Ez legjobban az igazgatásrendészeti szakterületet érintette. A személyi igazolványról, valamint a lakcím bejelentéséről és nyilvántartásáról szóló 38/1969. (XI. 17.) Korm. rendeletet követte a személyi igazolvány kiadásának és nyilvántartásának átmeneti szabályairól szóló 147/1993. (X. 26.) Korm. rendelet. A személyi igazolvány kiadása a személyazonosító igazolvány kiadásáról és nyilvántartásáról szóló 168/1999. (XI. 24.) Korm. rendelet hatályba lépésével szűnt meg rendőrségi feladat lenni, és így került 2000. 01. 01-től a jegyzőhöz, majd az okmányirodához. Mára pedig természetessé vált, hogy a személyi igazolvánnyal kapcsolatos ügyeinket a Kormányablakban intézhetjük. A hajdani kis könyv alakú személyi igazolvány egy plasztikkártyává alakult át, és mára elvezetett a digitális igazolványig.

Irodalomjegyzék

1/1954. (I. 9.) BM rendelet a személyi igazolványról.

1903. évi VI. törvénycikk indokolása az útlevél ügyről.

³⁵ Az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelet (hatályos: 1974. 11. 01. – 2007. 01. 01.).

1948. évi LX. törvénycikk a magyar állampolgárságról. 33.§

1974. évi 8. törvényerejű rendelet az állami népességnylvántartásról.

3/1969. (XI. 17.) BM rendelet a személyi igazolványról

A belügyminiszter 229.243/1946. IV. 12. B. M. számú rendelete.

A belügyminiszter 315.509/1947. B. M. számú rendelete a személyiazonosság igazolására szolgáló „személyazonossági igazolvány” kiadása tárgyában.

A m. kir. Belügyminiszter 1927. évi 203.000/1926. számú körrendelete személyazonossági „Igazoló jegy”-ek kiadásáról.

A rendőrségről szóló 39/1974. (XI. 1.) MT rendelet.

A személyi igazolvány. Belügyminisztérium. Budapest, 1963.

Az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelet (hatályos: 1974. 11. 01. – 2007. 01. 01.).

Az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelet.

Az MDP Központi Vezetősége, Politikai Bizottsága és titkársága üléseinek napirendi jegyzékei. I. kötet. 1948–1953. Magyar Országos Levéltár. Budapest, 2005.

Cs. Dr. Rothermer Erika: A személyi igazolvány történeti előzményei. Állam és igazgatás 1980/3. szám.

Dénes Tamás: A személyi igazolványok kiosztásának tapasztalatai Budapesten. In: Rendőrségi Szemle 1954/9. szám

Előterjesztés a Minisztertanácshoz: Jelentés a lakosság személyi igazolvánnyal való ellátásához. Belügyminisztérium. Budapest, 1955. száma: 20-1011/1955. Szigorúan titkos minősítése miatt a TÜK azonosítója: 001690/45. Aláírója Piros László MNK belügyminiszter.

Föglein Gizella: A személyi igazolvány bevezetése Magyarországon 1954-ben. Jogtörténeti Szemle. ELTE Jogtörténeti Tanszék. Budapest, 2004.

Igazgatásrendészeti tankönyv I. Belügyminisztérium ORFK Kiképzési Osztálya. Budapest, 1958.

Sallai János: 70 éve vezették be a személyi igazolványt?

Jelentés a személyi igazolványok bevezetésére tett előkészítő intézkedésekről. In: Kajári Erzsébet: A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Budapest, 2006.

Kállay István: Városi rendészet a 18-19. században. In: Kovács Kálmán (szerk): A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon 19-20. század. Tanulmánykötet. 1986.

Közrendészet. A cigányügy rendezése. Magyar Közigazgatás 1916/24. szám.

Lippay Lajos: Jász-Alsó-Szt.-György nagyközség történeti vázlata. Brünauer Adolf Könyvnyomdája. Jászberény, 1893.

Nagy P. – Papp J.: Személyazonosító okmányok a 19-20. századi Magyarországon. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 29. szám. 2003.

R-2 Szolgálati Szabályzat a rendőrség részére. Belügyminisztérium. Budapest, 1948.

Sallai János: Az igazgatásrendészet története. Rendőrség Tudományos Tanácsa. Budapest, 2024.

Személyi nyilvántartások története, nemzetközi megoldások. Magyar Közigazgatás 1992/3. szám.

Wohlgemuth Lajos: Utasítás az országban idegenek feletti rendőrség fenntartása iránt. K. n. Nagyszeben, 1849.